

1581199

Як Україна СТАВАЛА УКРАЇНСЬКОЮ

*Громадсько-політичне життя
на підросійській Україні
XIX – поч. XX ст.*

Ця книжка присвячена суспільно-політичному життю підросійської України на зламі XIX і XX ст. Автор висвітлює історію українського національно-визвольного руху того часу, розглядає його на тлі інших національних рухів Центрально-Східної Європи, змальовує боротьбу українських інтелектуалів з Російською імперією та імперською громадською думкою, показує трансформацію поглядів українського інтелектуального середовища від федеративних ідей до самостійницького проєкту.

Кожен розділ доповнюють додаткові матеріали — словник ключових термінів, тематичні цитати з праць діячів європейських національних рухів і дослідників національного життя, біографічні довідки про персоналії, згадані в розділі.

Для всіх, хто цікавиться еволюцією громадсько-політичної думки, українським національно-визвольним рухом модерної доби та загалом історією України XIX – початку XX ст.

ЗМІСТ

Передмова	10
I. Національне відродження у Східній Європі і Україна	
«Довге» ХІХ століття	15
Доба модернізації та національного відродження в Європі	16
Особливості регіонів України	17
Іншоетнічні групи на українській території	19
Маєткове панство і національне відродження	22
Буржуазія і купецтво та український рух	23
Національна інтелігенція і визвольний рух. Український випадок	25
Періодизація новітнього українського національно-визвольного руху	27
Терміни і поняття	
Політична окремішність	30
Національна еліта	31
Етнічна територія	31
Співвідношення понять «народ» і «нація»	31
Біографічні довідки	
Адам Єжи Чарторийський	32
Альфред Корделін	32
Олексій Алчевський	32
Василь Смиренко	33
Євген Чикаленко	34
Юзеф Анджейовський	34
Володимир Качала	35
Ольгерд Бочковський	35
Цитати	
Ольгерд Бочковський про цивілізаційну цінність т. зв. малих народів	36
Ольгерд Бочковський про авангардну роль України	36
Визначення нації австрійським суспільствознавцем Р. Куденгове-Калегрі	36
Ольгерд Бочковський про культурну рівновартість недержавних народів	37

Томаш Масарик про чеське питання як питання не вузьконаціональне, а світове	37
--	----

II. Національна сутність Нового часу в Україні

Нова доба національної історії	39
Нації і держави в Європі	39
Історична пам'ять про давньоукраїнську державу Русь-Україна ...	41
Формування російської імперської ідеології	42
Відповідь нової української еліти на імперські виклики Росії	43

Терміни і поняття

Національно-визвольний рух	44
Національна ідея (міф)	45
Історична пам'ять	45
Модерна нація	45
Культурництво	46
Подвійна національна самоідентифікація	46

Біографічні довідки

Франтішек Палацький	47
Леопольд фон Ранке	47
Д'юла Андраші	48

Цитати

Йоган Готфрід Гердер про майбутнє України	48
Ольгерд Бочковський про здійснення пророцтв Й. Г. Гердера ...	49
Чеський будитель К. Гавлічек-Боровський про необхідність мати для відродження національну інтелігенцію	49
Б'єрн Б'єрнсон про відвічний російський імперіалізм	49
Томаш Масарик про українське питання і російську імперськість	50
Ольгерд Бочковський про антиєвропейськість та «особливий шлях» Росії	50
Ольгерд Бочковський про неминучість української самостійності	51

III. Перший (етнографічно-романтичний) етап постання української модерної нації

Кирило-методіївці: перша політична організація наддніпрянців ..	53
Микола Костомаров — творець українського месіанського міфу та федералістичної концепції	54

Пантелеймон Куліш та окремий український літературний правопис. Між козакофільством і консерватизмом	56
Тарас Шевченко — поетичний будитель нації	58

Терміни і поняття

Національне месіанство	59
Офіційне слов'янофільство	60
Журнал «Основа»	60

Біографічні довідки

Микола Костомаров	60
Пантелеймон Куліш	61

Цитати

М. Костомаров про етнічну різницю між українцями і росіянами від часів Давньої Русі	62
М. Костомаров про існування українського народу	62
М. Костомаров про необхідність обробляти народну поезію для сучасної літератури	62
Сучасний історик Олексій Ясь про політичний памфлет М. Костомарова «Скотский бунт» (1880)	63
П. Куліш про значення літератури в боротьбі за політичну окремішність (1863)	64
П. Куліш про збірник пісень М. Максимовича	64
П. Куліш про свої враження від поезії Т. Шевченка	64
З листа П. Куліша до С. Аксакова про загальноцивілізаційну цінність української мови (1856)	65
Сучасний історик літератури Олесь Федорук про значення П. Куліша	65

IV. Другий (народницький або українофільський) етап визвольного руху

Київська Громада — лідер українського визвольного руху в 1860–1890-х роках	67
Володимир Антонович: оформлення основних трактувань народницької версії історіософії	68
Михайло Драгоманов — політизатор та європеїзатор української ідеї	72
Олександр Кониський — речник політичного культурництва, предтеча самостійництва	75
Молода Громада. Перехід від українофільства до українства	80

Терміни і поняття

«Киевская Старина»	83
Українофіли	83

Біографічні довідки

Володимир Антонович	84
Михайло Драгоманов	85
Олександр Кониський	87

Цитати

С. Єфремов про значення В. Антоновича для українського руху	88
Портрет В. Науменка в спогадах С. Єфремова	89
С. Єфремов про своє українство	89
Відзначення захисту і відправка до Львова у 1894 році М. Грушевського з будинку на Тарасівській вулиці, за спогадами С. Єфремова.	90
З листа О. Кониського до М. Дикаріва про значення для укр. справи призначення М. Грушевського професором на кафедрі історії Львівського університету	91
С. Єфремов про видавництво «Вік»	91
С. Єфремов про національне кредо київських семінаристів	92
С. Єфремов про Луку Сковковського	92

V. Третій (політичний) етап національно-визвольного руху

Початок третього (політичного) етапу національно-визвольного руху на підросійській Україні. Марксизм і націоналізм	95
Братство Тарасівців — початок політизації культурницького руху	96
Теорія марксизму та український випадок її застосування	98
Револьюційна українська партія (РУП) як виразниця українського політичного активізму	101
«Самостійна Україна» М. Міхновського	104

Терміни і поняття

Братство Тарасівців	106
Револьюційна українська партія	107

Біографічні довідки

Михайло Грушевський	107
---------------------------	-----

Сергій Єфремов	108
Микола Міхновський	109

Цитати

З «Самостійної України» М. Міхновського	110
«Profession de foi молодих українців». Програмний документ Братства Тарасівців (1893)	110
Зі спогадів Ю. Колларда про виступ М. Міхновського на шевченківській вечірці 1900 року в Полтаві	111
Зі статті А. Жука «Братство Тарасівців»	113
З листа А. Жука до Д. Антоновича з приводу спогадів останнього і помилкового протиставлення соціалізму національно-визвольній боротьбі	113
Зі статті-некролога Сергія Шемета про М. Міхновського в журналі «Хліборобська Україна»	114

VI. Співвідношення автономізму і самостійництва в українському русі

Проблеми консолідації української нації	117
Українська мова як чинник політизації	119
Самостійницька й автономістська течії в національному русі	121
Політика соборності в діяльності М. Грушевського	126
Посилення тиску з боку російської імперської влади на український рух	127

Терміни і поняття

Велика Україна	130
Національна ідентичність	130

Біографічні довідки

Левко Юркевич	130
Андрій Жук	131

Цитати

Зі статті В. Степанківського «Соціал-Демократія чи Молодоукраїнство?», вміщеної у львівській газеті «Вперед» (ч. 23, 11 липня 1912 року)	132
З листа Л. Юркевича до Б. Ярошевського про необхідність класовості в оцінках національного	133
С. Єфремов про враження від С. Петлюри еседека	133

А. Жук про незнання молодими українськими націоналістами класиків національної суспільної думки	134
О. Лотоцький про значення українського слова	134
З діалогу Миколи Садовського з Іваном Стешенком та Олександром Лотоцьким про потребу чистої української мови у виставах театру корифеїв	134
З розмови з одним українофілом з приводу постійної мови спілкування між О. Лотоцьким і М. Кононенком	135
З розмови російського письменника В. Короленка з полтавськими міщанами, які читали газету «Рада» і стали свідомими українцями	135
З розмови між Л. Чикаленком і жандармом, коли той читав лист Л. Чикаленка до Євгена Харлампійовича	135

VII. Культура як чинник політичних перетворень у Наддніпрянщині (перша половина XIX ст.)

Культура як двигун цивілізаційного поступу нації	137
Стилї культури	138
Микола Гоголь як російськомовний український письменник	138
Українська література як головний мобілізуючий чинник інтелігенції працювати на народний інтерес.	
«Енеїда» І. Котляревського	141
Літературна творчість Пантелеймона Куліша	142
Становлення сучасної української літературної мови та правопису	143
Вища освіта і наука	145
Середні освітні заклади	147
Видатні гуманітарії підросійської України	149
Музика, театр, образотворче мистецтво, архітектура	152

Цитати

Володимир Дорошенко, бібліограф, історик визвольного руху, літературознавець, критик, громадсько-політичний діяч, про М. Гоголя	156
Євген Маланюк, поет і публіцист, про причини переходу М. Гоголя в російську літературу	156
Михайло Грушевський про літературне відродження	157
М. Грушевський про суспільне значення «Енеїди» І. Котляревського	157

VIII. Культурні стартові можливості для формування модерної нації (друга половина XIX — початок XX ст.)

Урізноманітнення форм і напрямів освіти	159
Українознавчі осередки в середніх і вищих навчальних закладах ..	163
Боротьба за створення українського університету у Львові	165
Церковне життя у Великій Україні	168
Наукові товариства	171
Видатні вчені-гуманітарії	174
Література: масове поширення	176
Український професійний театр. Родина Тобілевичів	179
Музика. Микола Лисенко — творець національного канону	181
Українська романтична і реалістична школа живопису	183
Національний модерн у малярстві та архітектурі	185

Терміни і поняття

Сецесія (модерн)	189
Національний модерн	189

Цитати

Є. Чикаленко про націоналізуючі враження від читання «Тараса Бульби» М. Гоголя	190
С. Єфремов про директора книгарні «Киевская Старина» В. Степаненка та його просвітню роботу	190
Київський цензор Сидоров про «революційність» самої української мови в творах письменства	190
Поміщик з Полтавщини Бобир-Бохановський про враження від української мови газети «Громадська думка»	190